

Voedselvoorziening staat voorop in regels voor vermeerdering zaden

In ontwikkelingslanden vermeerderen boeren voornamelijk zelf hun zaden, naar oud gebruik. De opkomst van commerciële zaden draagt bij aan hogere producties, maar leidt ook tot nieuwe discussies. Het schuurt tussen de traditionele boerenrechten en het kwekersrecht. Daar moet wat aan gebeuren, vinden ontwikkelingsorganisaties.

Heleen Bos:
“De zaden zijn kostbaar, maar de gewassen zijn productiever”.

Boeren in ontwikkelingslanden kunnen kiezen tussen meerdere bronnen voor hun uitgangsmateriaal. Zij kunnen hun zaden en planten kopen van commerciële bedrijven, maar hebben ook hun eigen informele circuit. Heleen Bos legt uit welke activiteiten zaadbedrijf Rijk Zwaan ontplooit voor een beter rendement voor boeren.

Bram de Jonge (foto rechtsboven) van Oxfam beschrijft de positie van Oxfam in de discussie rond kwekersrecht en boerenrechten. Ook geeft hij aan hoe beide systemen op elkaar kunnen aansluiten. Centraal staat voedselvoorziening in landen waar kleine boeren kwetsbaar zijn en daarnaast moeten kunnen inspelen op klimaatveranderingen. Want die vinden in rap tempo plaats.

Eigen veredeling

Oxfam begeleidt jonge boeren in Afrika met Farmer School-trainingen. Deze boeren worden als eerste geconfronteerd met klimaatveranderingen, zoals extreme droogte en overstromingen. Hun gewassen moeten daartegen bestand zijn.

“Meer dan 80% van het zaad dat boeren in ontwikkelingslanden gebruiken is afkomstig van lokale bronnen”, vertelt hij. “Boeren veredelen en vermeerderen dit zaad zelf en verhandelen het onderling of op boerenmarkten. Dit systeem bestaat al sinds mensenheugenis. Het is een gezond systeem. Het geeft de bevolking voedselzekerheid en door veranderende klimaatomstandigheden evolueert het uitgangsmateriaal mee. Bovendien stimuleert het de biodiversiteit.”

Aan deze werkwijze kleven ook nadelen. Zo is verreweg de grootste bedreiging dat ziekten via zaden worden overgedragen. Gevolgd door het vermengen van diverse variëteiten. Bovendien liggen de producties veel lager dan van commercieel ontwikkelde rassen. Maar dat gecertificeerde zaad is voor deze boeren bijna onbereikbaar. Het is duur en vaak zijn er geen verkooppunten in de buurt. Sommige kleine boeren kunnen het voorfinancieren, maar het maakt ze kwetsbaar als de oogst mislukt.

Betere zaden

Dat de ontwikkeling van commerciële zaden voor ontwikkelingslanden ook hard nodig is voor de voedselvoorziening, maakt Heleen Bos duidelijk. In Arusha, Tanzania, heeft Rijk Zwaan een veredelingsstation voor Afrikaanse groenten: Rijk Zwaan Afrisem. “Wij werken hard aan betere hybride rassen. Na negen jaar komen hiervan nu de eerste commerciële zaden op de markt”, legt zij uit. “Dit programma gaat hand in hand met marktonderzoek, waarbij we focussen op de behoefte van boeren. Zij moeten het vaak doen met lage kwaliteit zaden, die niet goed kiemen.”

De behoefte aan goed uitgangsmateriaal is groot. Het bedrijf richt zich aanvankelijk op vijf soorten Afrikaanse groenten en kiest bewust voor hybride rassen. Daarin kunnen relatief snel nieuwe eigenschappen worden ingekruist, met name resistenties tegen

ziektes en plagen. Ongevoeligheid voor ziekten heeft de hoogste prioriteit. Boeren kunnen deze hybride rassen niet zelf vermeerderen en doortelen. “Natuurlijk zijn dergelijke zaden kostbaar, maar de gewassen zijn veel productiever. En de producten zijn van een zodanig hogere kwaliteit dat telers ze kunnen vermarkten en een beter inkomen kunnen krijgen. We helpen de boeren ook met financiering als zij kiezen voor onze rassen.” Het veredelingsprogramma voor ontwikkelingslanden gaat hand in hand met demonstraties en trainingen voor lokale boeren. Alleen met de juiste teeltwijze leveren hybriderassen het maximale rendement op. “Dat vergt een lange termijn visie”, vindt Bos. “Het is een programma waarmee we investeren in mensen. Dat doen we samen met partners, waarbij we het initiatief bij de boer zelf leggen. Zo willen wij onze steen bijdragen aan de wereldwijde voedselvoorziening.”

Wet- en regelgeving

Het kwekersrecht beschermt veredelaars van commerciële rassen tegen illegale vermeerdering. Boeren zijn zich niet altijd bewust van het kwekersrecht dat op commerciële rassen rust. Zij kunnen dit materiaal bewust of onbewust onrechtmatig produceren of verhandelen. verhandelen. Boeren moeten dan achteraf royalties betalen. Dat leidt tot financiële problemen of afhankelijkheid. En dat probleem neemt alleen maar toe naarmate ze meer commerciële zaden

“Meer dan 80% van het zaad dat boeren in ontwikkelingslanden gebruiken is afkomstig van lokale bronnen”.

verkopen. Het kwekersrecht is vastgelegd in het UPOV-verdrag. Dit verdrag zorgt voor verwarring en weerstand bij boeren. Zij vragen zich af of ze hun eigen, lokale rassen, nog steeds mogen verhandelen binnen hun gemeenschap. Volgens Heleen Bos blijft dat mogelijk. “Die rassen zijn onbeschermd. Voor beschermde rassen sluiten wij ons aan bij het standpunt van ESA (European Seed Association). De rechten van boeren die met beschermde rassen werken zouden binnen de kaders van het UPOV-verdrag specifiek en duidelijker benoemd en uitgelegd moeten worden. Het verdrag biedt hiervoor namelijk de ruimte.” Oxfam bepleit zogenaamde ‘Farmers Rights’. Boeren die daarvan afhankelijk zijn, kunnen dan in ieder geval vrij over hun eigen verkregen uitgangsmateriaal blijven beschikken. Dit recht is vastgelegd in de Seeds Treaty van de FAO (2001).

“Hoe deze twee verdragen en de daaruit voortvloeiende regelgeving goed op elkaar aansluiten is nu niet duidelijk”, vindt De Jonge. Het tijd is om daarover betere afspraken te maken. Dan neemt onrechtmatige vermeerdering door commerciële boeren af, maar maakt vermeerdering en uitwisseling tussen kleine boeren mogelijk.

